

Jednota bratrská na Turnovsku.

Příslušníci a příznivci Jednoty se v našem kraji, v oblasti Pojizeří, objevují překvapivě brzy po jejím vzniku. Už v roce 1468 se staly Vinařice u Mladé Boleslavi sídlem bratrského sboru¹. Odkud se právě sem přeneslo nové bratrské hnutí zůstává nejasné. Pro vznik a rozšíření sborů tak jako na jiných místech sehrála velikou roli politická situace. V roce 1469 se ujímá boleslavského panství Jan Tovačovský z Cimburka náležející k církvi podobojí. On byl tím, kdo se Jednoty ujal a také se ji v mnoha případech zastal. Jeho přízeň a ochranu požívala Jednota po dlouhá léta tím spíše, že jeho druhá žena Johanka z Krajku se stala později sama členkou Jednoty². Tak se Pojizeří až po Turnov stalo pro Jednotu jistým útočištěm.

Brzy se centrum sboru přesouvá z Vinařic do Mladé Boleslavi. Tak je tomu nejpozději s příchodem bratra Lukáše Pražského v roce 1494. Roku 1496 pak Bratři dostávají od Adama Tovačovského z Cimburka a jeho matky Johanky Krajířky pustý minoritský klášter i s klášterním kostelem sv. Bonaventury. Získávají tak důstojné sídlo, kterému dávají název podle biblické hory Karmel. Vzniká tu bratrský dům, hospodářské budovy, hřbitov a později, od roku 1518, proslavená tiskárna³. Mladá Boleslav byla až do poloviny 16. století bratrským centrem, byla zvána „bratrským Římem“ a sídlily tu významné bratrské osobnosti. Z Mladé Boleslavi se bratrství šířilo dál, po Mnichovo Hradiště a také Turnov.

Po roce 1468 se majitelem Rohozce a poloviny Turnova stává Jan Tovačovský z Cimburka a od roku 1480 spolu se svou druhou manželkou Johankou z Krajku⁴. To znamenalo příznivé prostředí pro působení Jednoty. První doložená historická zmínka o Jednotě bratrské pochází z pera již zmiňovaného Lukáše Pražského. V roce 1498 píše dopis „Bratřím turnovským o Janu Klenovském“, kde jim podává zprávu o jeho skonu.⁵ To znamená, že již na sklonku 15. století byl Turnov sídlem bratrské komunity. Snad od roku 1500 zde Bratři se svolením Adama z Cimburka založili sbor, pohřební zahradu i školu. Prvním místem bratrského působení byla lokalita, kde později stával Svobodův pivovar⁶.

Protože v blízké Mladé Boleslavi byla bratrská škola vysoké úrovně, mohla z toho těžit i Jednota v Turnově. Působily tu tak významné osobnosti jako Jan Roh a v letech 1924-28 Jan Augusta⁷. Brzy patřil turnovský sbor k těm větším a rozšiřujícím se. Členové Jednoty měli své zastoupení v městské radě i úřadech města. V polovině 16. století tvořilo sbor asi 200 členů, dospělých i dětí, což znamenalo 1/5 turnovského obyvatelstva⁸. Toto období, pro Jednotu v Turnově nejvýznačnější, bylo ukončeno v důsledku porážky Šmalkaldského spolku evangelických říšských stavů v roce 1547. Císař Karel V. potrestal především konfiskacemi majetků i české stavy, které se postavily na podporu evangelíků. Silně byl postižen právě kraj boleslavský, kde byla bratrská šlechta nejčetnější⁹. Tak přišel také bratrský ochránce Adam z Vartemberka o panství turnovské. Byly zde zakázány bohoslužby i další scházení příslušníků Jednoty a na mnoha místech byli bratři nuceni k přestupu ke katolické církvi.

V Turnově tehdejší správce Jiří Izrael¹⁰ nabádal k vytrvalosti¹¹ ale přesto museli koncem června 1548 příslušníci Jednoty své domovy opustit. Spolu s bratry z Brandýsa pod

¹ Molnár A. Boleslavští bratři, str. 28

² Gindely A. ed: Dekrety Jednoty bratrské, str. 88

³ Molnár A. Boleslavští bratři, str. 42

⁴ Prášek J. V.: Dějiny města Turnova nad Jizerou, str. 26

⁵ dopis otištěn in: Molnár A. Bratr Lukáš Bohoslovec Jednoty, str. 114.

⁶ Šimák J. V.: Příběhy města Turnova I. str. 188

⁷ Molnár A.: Českobratrská výchova před Komenským, str. 29

⁸ Hrejsa F.: Sborové Jednoty bratrské, str. 55

⁹ Říčan R.: Dějiny Jednoty bratrské, str. 181

¹⁰ více o Jiřím Izraeli Miroslav Hloušek: Biskup turnovský, in: OJKT 3.4/2001, str. 78-81

¹¹ Bidlo J.: Jednota bratrská v prvním vyhnání, str. 13

ochranou, kterou jim poskytl Arnošt Krajčů a Adam z Vartemberka, se vydali do Polska. Celkem se jednalo asi o 300 osob na 50 vozích¹².

Ne ale všichni příslušníci k bratrské obci z Turnova odešli. Od roku 1570 konají se opět bratrské bohoslužby a v roce 1576 byl Jednotě propůjčen Karlem z Vartemberka klášterní chrám navštívení P.Marie¹³. Okolo roku 1580 se konají sbírky a bratři v Turnově získávají již třetí a poslední sborové místo. Turnovský dějepisec J.V.Šimák píše: „*Nový sbor, již třetí, byl v sousedství dvora panského, za branou Svěráckou na gruntech skalských, v domě, kde říkalo se na Kopidlně*“¹⁴. Od těch dob až dodnes se zachovalo pojmenování „Na Sboře“ a v těchto místech stojí, jistě přestavěný, dnes obnovený sbor Českých bratří.

O tomto posledním útočišti Jednoty v Turnově jsme neměli dosud mnoho informací. Unikátní nález části archivu boleslavského seniora Matouše Konečného na boleslavském Karmeli z léta 2006¹⁵ však přinesl některé nové a velmi podrobné údaje o životě Jednoty v této lokalitě, které nyní čekají na zpracování a vydání.

Rok 1620 znamenal pro všechny sbory Jednoty v Čechách i na Moravě závěr jejich působení. Jak dramatické bylo převzetí sboru turnovského se dočteme u Šimáka¹⁶. Mnozí z příslušníků jednoty byli nuceni, často za bolestných okolností, odejít do exilu. Tak skončilo více jak stoleté působení Jednoty v Turnově. Někteří vyznavači se na různých místech tajně scházeli k bohoslužbám a přežili další desetiletí. V okolí Turnova to bylo podle tradice předně v Chlévišti a ve skalách na Kalichu. Sto let, do roku 1722, pak čekala Jednota na své obnovení v Herrnhutu – Ochránově. Ale to už je jiná kapitola dějin.

v Turnově 1.července L.P. 2007

ThMgr. Ondřej Halama

Použitá literatura:

- Bidlo Jaroslav:** Jednota bratrská v prvním vyhnanství, Praha 1900
Hloušek Miroslav: Biskup turnovský, in: OJKT 3.4/2001, str. 78-81
Hrejsa Ferdinand: Sborové Jednoty bratrské, nákl. vlastním, Praha 1935
MolnárAmedeo: Českobratrská výchova před Komenským, SPN, Praha 1956
Molnár Amedeo: Boleslavští Bratři, KEFB, Praha 1952
Molnár Amedeo: Bratr Lukáš bohoslovec Jednoty, HČSEFB, Praha 1948
Prášek Justin V.: Dějiny města Turnova nad Jizerou, Turnov 1879
Říčan Rudolf: Dějiny Jednoty bratrské, Kalich, Praha 1957
Šimák J.Václav: Příběhy města Turnova nad Jizerou, I., III. Turnov 1904

¹² ibidem: str. 29. Pro souvislost s druhým vyhnanství v době pobělohorské je třeba zdůraznit, že přinejmenším někteří z těchto bratří se už v roce 1548 usadili v polském Lešně, kde pozvolna vznikl bratrský sbor. str. 48

¹³ Hrejsa F.: Sborové Jednoty bratrské, str.58

¹⁴ Šimák J.V.: Příběhy města Turnova I. str. 193

¹⁵ viz. OJKT 1/2007, str. 73

¹⁶ Šimák J.V.: Příběhy města Turnova III. str.153.154